

KRISTON VÍZI JÓZSEF

Elfeledett Kossuth-szoborcsoport és alkotója

Egyesületünk folyóirat-sorozatának 2008. évi nyitó számában már közölhettem egy rövid figyelemfelkeltő írást témánkról.¹ Előadásommal egyidőben pedig a National Geographic idézi fel a csaknem nyolc évtizeddel hasábjain felbukkant budapesti, Kossuth-téri monumentum képét és az ábrázolt alkotás rövid történetét.²

De kicsoda és miért is (lehetett mára) elfeledett egy hatalmas, több tucat tonna súlyú és a két világháború közti főváros Belvárosának ékeként tartott Parlament keleti, főbejáratát szegélyező térség északi részén húzódó márvány emlékmű? S kicsoda volt, honnan jött és mi mindent ténykedett a korában egyébiránt jó nevű szobrászművész, az alkotó: Horvay János? És végezetül: miért is lehet fontos Budapesten innen és túl egy olyan alkotás, amely megszületett, elkészült, majd állott, amíg állott, állhatott, s hová is tűnt vagy került el? S egyáltalán, miért is lehet ennek felidézése aktuális, hisz a szobrok sorsa – tudjuk, gyakorta legújabb kori közép-európai történelmünkben – az átértékelés, az áthelyezés, vagy ami szintén nem példa nélküli: a megsemmisülés valamely módja, kifinomult technikája. Nos, példánk, előadásunk középpontjának tárgya minderről ékesen és beszédesen szól, nyújt példát minden „betegségére” az elmúlt nyolc-kilenc évtized hazai ideológia-történetéhez.

¹ *Kriston Vízi József*: Egy „leváltott” Kossuth-szobor. In: *Városunk*. IX. évf. 1. sz. (2008.) 3.

² *Kriston Vízi József*: Visszanéző. In: *National Geographic Magyarország*. 2009. március. 134.

Sokan és gyakran forgatják Budapest köztéri alkotásainak búvárlása során Liber Endre alapvető munkáját³ – s ez az, amely esetünkben is kiváló forrását adja annak az alkotásnak, amelyet mi egyszerűen Horvay budapesti Kossuth-jának szoktunk nevezni.⁴ Igaz, ez talán túlzottan is leegyszerűsített megjelölés, de ha felidézünk, hogy a főváros-hoz csupán 1950-ben „társult” Pestszenterzsébeten, a Városháza előtt – már 1909-től – állott Horvay János és Füredi Richárd Kossuth-szobra, így talán érthető és értelmezhető lesz mindez.

Amikor 2007 tavaszán egy munkacsoporttal elkezdtük a „volt, régi Kossuth-szobor” történetének feltárását, számos újszerű, sokszor váratlan és meglepő információ került elő – vagy régi, elkoptatott művészet- és művelődéstörténeti frázisok kerültek új megvilágításba. Miért is 2007-ben s miért Dombóváron, e dél-dunántúli városkában, három (Tolna, Baranya és Somogy) megye valós határán? Nos a válasz – innen, „lentől”, azaz Dél-Dunántúlról nézve – kézenfekvő volt többünk számára. Miként emlékezetes, ez az esztendő volt az úgynevezett Batthyány-év (is), s ennek apropóját használta fel városunk vezetése és örökségvédő civil erői, hogy közvetett módon akár, de szélesebb közfigyelmet fordítsanak egy sajátos megoldású történelmi emlékmű összetettségre. Úgy tudniillik, hogy felhívtuk a figyelmet: a sors- és kortársával egyetemben vértanúságot szenvedett első magyar miniszterelnöknek, Batthyány Lajos grófnak hatalmas, egész alakos szobra található Dombóváron. Sőt: az úgynevezett „első Batthyány-kormány” összes tagjának (Deák, Eötvös, Esterházy, Klauzál, Kossuth, Mészáros, Szemere, Széchenyi) hasonlóan monumentális, ruszkiai márványba faragott mása áll – egymáshoz közel, csaknem beszélgetős távolságban – Dombóvár déli részén, a védett természeti környezetben lévő, úgynevezett Szigeterdő területén!⁵

Elsősorban fővárosi kutakodásunk sikerrel járt: 2007. májusa és szeptembere között – még a közgyűjteményi nyári szünetek ellenére is – egy kis munkacsoport (Takács Istvánné pedagógus-helytörténész,

³ *Liber Endre*: Budapest szobrai és emléktáblái. Bp. 1934.

⁴ *Liber E.*: i.m. 327–338.

⁵ *Dr. Szőke Sándorné*: Horvay János: Kossuth emlékmű. Az 1848-as szoborcsoport a szigeterdei szoborparkban. In: *Dr. Szőke Sándor (szerk.): Dombóvár*. 1996. 314–321.

Erky-Nagy Tibor tipográfus-szerkesztő-grafikus, valamint e sorok szerzője) révén állt össze anyagunk, előbb még csak persze adathalmaz, amelynek legfőbb csomópontjait itt ismertetni szeretnék.⁶

Mivel az akkori kormány a Habsburg-házzal kapcsolatos óvatoskodása okán igen sokáig tétovázott, Budapest képviselőtestülete „a nemzeti múlt dicső megörökítésére” 1903-ban két pályázatot írt ki. Az egyikkel az 1848-ban és 1849-ben zajlott magyar szabadságharcnak kívántak emléket állítani, míg a másik középpontjában Kossuth Lajos alakja állt. Budapest Székesfőváros Törvényhatóságának egyik közgyűlésén – interpelláció formájában – fölvetődik tehát egy nagyszabású köztéri pályázat kiírásának szükségessége és/vagy elvetése. „Interpelláció a fővárosi Kossuth-szobor ügyében. 1903. február 18. Bp. székesfőváros törvényhatósági bizottságának 1903. évi február 18-án, szerdán 4 óraker tartott rendes közgyűlése. Elnök: Márkus József főpolgármester... Dr. Szalay Mihály a Kossuth-szobor és a Szabadságharc-szobor ügyében kíván interpellálni. Felesleges ez alkalommal, vagy bármikor magáról Kossuthról beszélni, csak a szobor ügyével akar foglalkozni, mert Kossuth emlékére egészen mindegy, van-e a fővárosban szobra, vagy nincs, a fővárosra nézve azonban mindenesetre megszégyenítő, ha nincs. (Úgy van!)... Felolvassa ezután azoknak a törvényhatóságoknak a névsorát, a melyek ebben az ügyben átiratot intéztek a székesfővároshoz, valamennyien megbotránkozásukat adva kifejezést, hogy a főváros területén Kossuth – szobrot még nem állítottak fel... Az a kifogás emeltetett a múltban, hogy nem lehet a Kossuth-szobrot felállítani, mert nem tudjuk mennyi lesz a mauzóleum felállításának költsége, és a fennmaradó pénz nem lesz elég egy méltó emléknek a felállítására. Polónyi Géza: A törvényhozás kimondta, hogy elég. Dr. Szalay Mihály: A mauzóleumra 360.000 K-át szavazott meg a közgyűlés, úgy, hogy a szoborra a mai napon 600.000 K áll rendelkezésre. ..Milliókat lehet erre a célra megkapni bármely pillanatban, csak tessék kimondani, hogy holnap kiírjuk a pályázatot és újból megnyitjuk a gyűjtést. (Élénk helyeslés.)”⁷

⁶ Munkaközösségünk 2007. őszén egy kis füzetben összegezte elért eredményeit, s azt bemutatta egy nyilvános munkaülésen. A témához és annak átfogó újra-értelmezéséhez az indító lökést Szabó Loránd, akkori polgármester adta.

⁷ In: Fővárosi Közlöny, XIV., évf., 1903. 16. sz. 211–212.

Nem akarjuk az olvasót a számos tanácsi ülés hosszadalmas és körmönfont hozzászólásainak, valamint a korabeli „mini-parlament” taktikázásainak felidézésével untatni, pontosabban kedvét szegni, ám mint sejthető, mivel köztéri alkotásról volt szó, mindenki fontosnak tartotta, hogy az egyébiránti jócskán szakmai kérdésekben fajsúlyosan megnyilvánuljon. S így volt ez tulajdonképpen majdnem negyed évszázad alatt, míg végül is felállításra került a vitatott emlékmű, e történelmi szobor-csoport és allegorikus megfogalmazás sajátos együttese! Tény, hogy 1905 tavaszán már lezajlott a Kossuth személyének megformálásra kiírt pályázat első fordulója, de a zsűri s a mellette magát fontosnak tartó „vegyes kari bizottmány” – milyen furcsa ez elődeinkre nézve, bezzeg ma!... – olyannyira át- meg át volt hatva a politikai széljárástól fűtött bizonytalanságtól, hogy érvényes döntésre nem jutottak. 1906-ban „A székesfőváros közgyűlése hosszas tárgyalások után úgy határozott, hogy Kossuth Lajos szobra a parlamentépület keleti homlokzata előtti térségen, a főbejárat tengelyvonalába állíttassék. Bár a közmunkák tanácsa ezt az elhelyezést városrendezési, különösen pedig művészeti szempontból megfelelőnek nem találja, az ügyet jelen stádiumában megakasztani nem óhajtja, ezért és ilyen értelemben a közgyűlési határozathoz hozzájárul.”⁸ 1907-ben a kérdés fel sem merül, de a 19. század közepi nagy magyar rebellió évfordulójának 60. évfordulója körül ismét fellángoltak a testületi viták.

A többször egymás után megismételt szavazás végeredményeként, Bárczy István polgármester döntő voksával végül is 1908 áprilisában megszületett a pályázat eredménye: a harmincnégy esztendő Horvay János nyerte el a kiviteli terv elkészítésének a jogát s vele együtt az igen tekintélyes summát. Ennek jó részét Horvay egy budai műterem-lakás (Rókus-hegy, II. kerület, Léway u.) vagy inkább egy villa megvásárlására fordította és alkotói munkáját biztosítandó szereltette fel.

De ki is volt ez a kitaró és szorgalmas pályázó, a mi Horvay Jánosunk? A Pécs, Ágoston-plébánia Kereszteltek anyakönyvében az alábbi bejegyzések olvashatók: született: 1874. május 27. keresztelve június 4. neve: Joannes Carolus; apja neve: Ludovicus Hoppl, anyjáié: Magda-

⁸ 1906. közgyűlési határozat, február 20. A közmunkák tanácsa ülésén. Fővárosi Közöny, XVII., 17. sz. 303-304.

lena Dullinger. A Megjegyzés rovatban: „Az 1900. évi 132749. sz. másolaton közölt belügyminiszteri leirat alapján vezetékneve Horvai-ra változtatott. A bejegyzést a Pécs egyházmegyei hatóság 1901. évi március 18-án 950. sz. a. rendelte el.” (Fünfkirchen Hoppl és Dullinger szülők utódánál vajon hányan érezték át jobban, tartották-tartják magukénak 1848/49-es szabadságharcunkat és alakjait?!) Be kell valljuk, a mai napig nincs megnyugtató és egyértelmű magyarázat arra, hogy a korábban s Horvai(y) által is élete során, például interjúban megerősített 1873-as születési dátum miért is lett elfogadott. Magunk is hajlunk a kiváló pécsi kutató, Kardhordó Kálmán feltételezésére, miszerint – az anyakönyv ellenében kegyes csalással – módosított évszámmal azt akarták elérni, hogy az ifjú Hopp'l mielőbb beléphessen abba a korba, amikor már járhatott számára az ösztöndíj, a továbbtanulási segély, amit a Pécsi Ipartestület folyósított... Azt is itt jegyezzük meg, hogy a donációban mindvégig ott sejthetjük például az akkor már neves Angster család főjét is, aki annak idején feleségével épp a Tübingiából idetelepedett Hopp'l mester és feleségének volt esküvői tanúja!

Az ifjú és már korán tehetségesnek talált művészpálya előbb Budapesten, majd Bécsben, később Németországban tanult korabeli kiváló mesterek „akadémiájánál” (például Edmund von Hellmer, Caspar von Zumbusch), majd hazatért. Befogadója és kenyéradója a kor egyik ismert – ám szintén és méltatlanul elfeledett – szobrásza: Róna József (1861–1939) volt. A Millennium művészeti alkotóláza és a számos középület és köztéri megrendelés-dömpingje Rónáékát is magával ragadta. Ő hívta fel a figyelmet ifjú pártfogoltjára – későbbi igazi riválisára – Jan-Johann Hoppelre a kortársak, a megbízók és a mecénások figyelmét, aki aztán ennek hatására művészeti pályázatok és kiállítások szereplőjeként szerzett magának nevet, tulajdonképpen nem sokkal túl huszadik életévén. Rónával együtt részt vesz a budai Vár uralkodói épülete szárnyán található szobordíszek megvalósításában, s feltehetőleg szintén Rónának, illetve a Róna mellett töltött és mesterré avanszáló időszaknak köszönheti első nagyobb s önálló megbízását: a legendás és egyben jelképes ceglédi Kossuth-szobor elkészítését is (1902)! 1903-ban Nagyatád, Soltvadkert, 1904-ben Hajdúnánás, Orosháza, Török-szentmiklós, 1905-ben Békéscsaba bízta meg. Pécsi szobrát 1908-ban avatták fel, s így tovább. Mindebből látható tehát, hogy egy felkészült

és nem alkalmi szobrász-epigonnal állunk s álltak szemben a kortársak! (Jó, ha tudjuk: a legendás fazekas-keramikus dinasztia megalapítójának, Zsolnay Vilmosnak egész alakos szobrát is ő készítette, míg az egész alkotást vele együtt egy művész-csoport közösen keltette életre, az elsőként nyilvánosan ott használt és kikísérletezett plutonit nevű anyag felhasználásával!) Horvay tehát a nagyszabású pályázat és reménybeli megbízás közben is él, dolgozik, alkot rendületlenül. A téli és tavaszi hazai szalonok kiállításain, pályázatain és bemutatóin 20 éves kora óta rendszeresen szerepelt; a Nemzeti Szalonnak előbb alelnöke, majd az 1920-as évek közepétől elnöke. Életútja ma még feldolgozatlan, jelen kutatásunknak lehet majd reményteljes hozadéka egy Horvay-monográfia elkészülte. Ezt színesíti az a feltáró munka is, amely révén már többet tudunk életműve során készült munkáiról – többek között a Szépművészeti Múzeum, a Műcsarnok vagy a Nemzeti Galéria ún. „háborús veszteség-katalógusaiból” is!

Életútjának és a később, az 1950-es évek végén kalandos úton Dombóvárra került szoborcsoport és a központi figura (Kossuth) későbbi, végleges megkomponálásának szempontjából igen fontos mozzanat volt az a tény, hogy Horvai 1908-ban kilencvenegy pályázó közül a második lett a Kálvin János emlékére kiírt szoborpályázaton, s amelynek bronzba öntött modelljét a Dunamelléki Református Egyházkerület budapesti Ráday utcai központi épülete őrzi!⁹ Az itt és ekkor alkalmazott művészi megformálás, „A Magvető” szerepében nagy lökést adott a későbbi, az Országház tér északi részén felállított Kossuth-szoborhoz. Horvai, illetve 1917-től a királyi főtanácsosi cím birtokosaként Horvay János életútjának vagy pályáivének szimbolikus rajza is lehet, amikor úgy fogalmazhatunk: a kő- és márványszobrász egyúttal összekötötte a két legendás magyar kerámia-központot, Pécszet és Herendet is. Pécsről már Zsolnay(ék) kapcsán volt már szó, Herendről pedig most álljon az a summázat: alkotónk az 1930-as évek második felétől csaknem élete végéig a Herend Porcelángyár Rt-nek folyamatosan dolgozott és szállított, ahol többek között a Jó pásztor/Krisztus, Madonna, vagy a Nép-

⁹ Itt köszönöm meg Főtisztelető Varga László (Kecskemét-Budapest) és dr. Kozmácsné dr. Fogarasi Zsuzsanna (Kecskemét), valamint Millisits Máté művészettörténész (Budapest) önzetlen és nagyszerű segítségét!

dal – Kis furulyám, Beethoven (mellszobor) alkotásait gyártották limitált szériában, a művész felügyelete alatt.¹⁰ Horvay élete végül is pár hónappal 70. születésnapja után, 1944. november 19-én zárult le. Vitalitására mi sem jellemzőbb, mint hogy életének utolsó évében is alkotott és 1944 elején-tavaszán – a háború borzalmai ellenére is – kiállított például a Múcsarnokban!

Az Országház téren elhelyezendő budapesti Kossuth-szobor elkészítésével a tanács a szobor teljes gipszmintájának átvétele után Horvayt tehát 1913. július 17-én bízta meg. A Kossuth főalakján kívül a 8 első miniszter és 8 mellékszemély alakjából álló márványszobor faragási munkálatai a szoborépítési bizottság ellenőrzése alatt azonnal megkezdődtek és a közbejött háborús idők ellenére zavartalanul folytak, úgy, hogy 1918. év végén a szobor hátsó homlokzatát képező honvéd csoport teljesen elkészült. A felelős magyar minisztérium alakjai szintén közvetlenül befejezés előtt álltak, úgy hogy a szobrászati részek közül csak a főalak kifaragása volt hátra. E változatban egyébként ott szerepelt (a hátsó falba építve ugyan s a szabadságharcos allegória alakjaival együtt, annak közepén) ülő helyzetben az 1916-ban elhunyt, szintén izgalmas történelmi személyiség: Görgy Artúr alakja is! A szobor körül így is igen sok volt a bonyodalom (I. világháború, forradalmak, Trianon, a Ruszkián méretre faragott márványtömböket a románok eladták, így a talapzatot gazdasági nehézségek miatt csak mészkőből lehetett újrakészíteni)... A Kossuth-szoborcsoport ismételt felállítása Klebelsberg Kunó kultuszminiszter határozott fejlesztési koncepciójának és elszánásának köszönhetően 1925 végén ismét napirendre került. S bármennyire is próbálta a közhivatal útvesztőinek felhasználásával elodáznai a teljes megvalósítást és avatást, a szakmai-művészeti érdekcsoportok összefogása sokat segített a helyzeten. S nem utolsó sorban az is, hogy 1926 őszén az észak-amerikai magyar emigráció elhatározta, hogy a forradalom és szabadságharc 60. évfordulójának tiszteletére New Yorkban Kossuth-szobrot készíttetnek és állíttatnak fel. (Ez meg is történt, csak érthető okok miatt a tervezettnél kissé később, 1928. március 15-én, New York-ban, a

¹⁰ Itt köszönöm meg a Horvay-leszármazottak közül a Szűcs és Rassay család tagjainak Horvay Jánosra és testvére, Frigyesre vonatkozó számtalan szakmai és családi adatot, a fényképek és dokumentumok tanulmányozásának lehetőségét!

Riverside Drive-on.)¹¹ Ezek után felgyorsultak az események, közüzemi és művészeti bizottságok álltak fel, s kezdett körvonalazódni a szoborcsoport elhelyezésének végleges formája, módja és helye!

Milyen is hát Horvai Jánosnak a megmintázástól mindmáig vitára lehetőséget adó Kossuth-emlékműve? Röviden: nem olyan, mint a többi, amelyet vártak, várunk. Még rövidebben: meghökkentő. Mint ahogy Ady Endre költészete, Bartók Béla zenéje, Kós Károly épületei, Rippl-Rónai József festészete is más volt, vitákat robbantott ki. A pályázat kiírásakor egy sor Kossuth-szobor volt már az országban, az egész alakosak csaknem mindegyike a nemzetét harcra buzdító szónokként ábrázolta, a mellékalakok a honvédot, a szabadságért küzdeni kész, felkelt, bizakodó, csak előre tekintő, életét feláldozó magyar népet mutatták.

Horvai alkotásában ott feszül a 20. század hajnalának légköre: a milenniumi ünnepek, tradíciók és az „új szelek”; párhuzamok és ellentétek egész sora; a megformálásban a naturalizmus, szimbolizmus és szecesszió egyaránt. Az emlékmű elülső oldala az első felelős magyar minisztereket, hátoldala szabadságharcunkat idézi. Hátoldal? Nem! Egy érem két oldala. Ez utóbbi még inkább meglepi a szemlélőt: a központi alak az országot szimbolizáló rózsakoszorús nemzeti zászló súlya alatt meggörnyedt magyar paraszt, akinek vállát a kiegyenesített kaszát tartó népfőlkelő karja is terheli. Hogy az arcok komorak? Lehet-e vidám a nejtől, gyermekeitől búcsúzó, harcba induló férj; vajon nem reális-e az ütközetekben dobját pergető, a felnőttest is megpróbáló katonaeletet élő kisdobos arcára írt fáradtság? Elmarasztalásként hangzott Horvaival, szobrával kapcsolatban: „Állította volna a másik oldalra az édesanyát, aki két-három fiát küldi el katonának könny nélkül, panasz nélkül... Állította volna oda a honvédet, ...aki életét áldozza mesés hősiességgel a Kossuth eszméiért.” Valóban nincsenek ott? De igen! Ott van az óvó anyai szeretet, gondoskodás a gyermek nyakába kötött kendőben; a sebesült társát tartó, a tornyosuló veszéllyel merészen, dacosan szembenéző, a népmeséink hőstét („mesebeli János”-át) idéző alakban! Hasonlóan nem tudtak mit kezdeni az elődallal sem a szoborcsoportot elmarasztalók: „Minek egy minisztériumnak szobrot emelni? Hisz nagy ré-

¹¹ Lásd erről: *Ráday Mihály*: Szittya szívünk feldobog. In: *Népszabadság*, 2007. május 26. Hétfője melléklet, 10. (a szerző fotójával)

szüknek már úgyis van szobruk külön.” „A Batthyány-kormány tagjai közül tehát a pénzügyminiszter Kossuth Lajos került az emlékmű kiemelt fő helyére, míg a később mártírhálált halt miniszterelnök csak mellékalakként szerepelt. Az ötlet sem történelmi, sem közjogi értelemben nem mondható szerencsésnek.” „Letargikus hangulatú”-nak vélték. Tekintetbe kell vennünk, hogy az eredeti terv szerint igen nagyméretű talapzaton álltak volna, ami indokolja a kissé nyújtott alakot, a lefelé irányuló tekintetet. A kormány tagjai részint párban, részint elkülönülten álltak a szoborcsoportban. E gondolatokkal interpretáljuk ismét a témát néhány évvel korábban kutatni kezdő pécsi kolléga, amatőr helytörténész: Kardhordó Kálmánnal igen gyakran folytatott disputáink lényegét.¹²

A monumentális alkotást 1927. november 6-án, vasárnap délelőtt csaknem százezer főnyi tömeg, a Kárpát-medence minden részéből, de néhány kivétellel egész Európából s a tengeren túlról is képviselt nemzetek jeles személyiségei részvételével avatták. Másnap a magyar parlament alsó- és felsőháza teljes egyetértésben megszavazta az 1927. év XXXI. és XXXII. törvénycikkét, amelyek március 15. nemzeti ünneppé tételét, valamint Kossuth Lajos történelmi személyét voltak hivatottak szentesíteni.¹³ (Jó tudni, addig április 11. volt a jegyzett nemzeti ünnep!) Ugyanezen szobor avatásához kapcsolódott az a várostörténeti esemény is, hogy november 2-i határozattal a korábban Országház tér a Kossuth tér nevet nyerte el – amit máig is változatlanul visel.

1950-ben az új kultúrpolitika „pesszimista, melankolikus hangvétele” miatt likvidálásra ítélte, 1951-ben eltávolíttatta a Kossuth-emlékművet, helyébe 1952-ben a Kisfaludi Stróbl Zsigmond – Kocsis András – Ungvári Lajos készítette monumentumot állíttatta. Horvai János alkotását a szóbeszédnek közül az egyik változat szerint egy ideig a Kerepesi temetőben őrizték. Egyes leírások, kis híradások szerint a fővárosi tanács 1956 nyarán a Rákoskeresztúri temető második köröndjén akarta felállítani, de aztán erre sem idő, sem pénz, sem figyelem nem jutott. 1956 ősze már más történelmet írt, s nem sokkal később, a nehézkes

¹² Kardhordó Kálmán: A szobroknak is megvan a maguk sorsa I. In: Hetedhétatár. 2002. 10. 11. sz. Pécs. - Kardhordó K.: A szobroknak is megvan a maguk sorsa II. In: Hetedhétatár. 2002. 10. 25. sz. Pécs.

¹³ In: Glatz Ferenc (szerk.): Magyarok Krónikája. Bp. 1995/1996. 589.

és sokakra megint vészes konszolidáció közben új fordulat következett be a szobor történetében is: jött egy ember, akit úgy hívtak: Antal István (1927), Dombóvár akkori első embere, jóra való magyar ember és okos, előrelátó polgár! Dombóvár befogadta a részeire bontott kormánytagok és a szabadságharcos allegória márvány-kő darabjait, majd 1973-ban a dél-dunántúli városka kedvelt parkerdejében – művészeti tanács és műemléki szakemberek felügyeletével – felállíttatta.¹⁴ Ott áll ma is egy teljes Kormány, immár több ideje a befogadó régióban, mint volt az korábban, az eredetileg neki szánt helyen, a főváros szívében. Dombóvár és lakossága pedig végképp szívébe zárta ezt a hányatott sorsú és legendás alkotást, s egy olyan örökségvédő civil egyesületre bízta, amely immár több mint negyed évszázada gyakorolja a – nem is mindig oly irigyelt – civil kurázsit, s amelynek erejéből még arra is futja, hogy 2001-től egy általa gründolt helyi múzeumot is működtet.¹⁵ E közösséggel, a Dombóvári Városszépítő és Városvédő Egyesülettel közösen tesszük azt, hogy a fővárosból mentett alkotás és pécsi alkotója immár kiszabaduljon a felejtés méltatlan skatulyájából!

1951-ig a budapesti Kossuth téren állt Horvai János Kossuth-szoborcsoportja (Fotó: Ewing Galloway)

¹⁴ Dr. Szóke Sándorné: Kossuth-emlékmű. Az 1948-as szoborcsoport rendbetétele a Szigeterdőben, a 150 éves évforduló alkalmából. In: Dr. Szóke Sándorné (vál. és szerk.): A Dombóvári Városszépítő Egyesület 15 éve a dokumentumok tükrében. Dombóvár, 1999. 83–109.

¹⁵ Dr. Szóke Sándorné (szerk.): Múzeum, a helytörténeti gyűjtemény. Dombóvár, 2004. 164.